PROJEKCIJA KOLONIJALIZACIJE I INTERKULTURALNOSTI KROZ SIMBOLE U FORSTEROVOM ROMANU PUT KA INDIJI

Sunaj Hadžija

Univerzitet u Novom Pazaru, Republika Srbija
sunaj.hadzija@uninp.edu.rs

Jahja Fehratović

Univerzitet u Novom Pazaru, Republika Srbija
j.fehratović@uninp.edu.rs

Kimeta Hamidović

Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, Srbija
kimeta.h@uninp.edu.rs

Apstrakt

Imperijalizam je nastao krajem 19. Veka. Nadmoć Evrope u raznim oblastima života dovela je do stava da je Evropa iznad drugih delova sveta koji su necivilizovani i kulturno zaostali, a koje je trebalo civilizovati. Ovakav stav će dovesti do negativnih pojava poput rasizma – osporavanje prava drugim rasama i kolonijalizam – osvajanje teritorija na kojima žive narodi drugih kultura. Zbog toga što je svet viđen iz imperijalističke perspektive najčešće bio onaj koji je Evropa kolonijalizovala, u postkolonijalnim istraživanjima podvrgnut je kritici način na koji su evropske kolonijalne sile (naročito Engleska i Francuska) stvarale vrednosne predstave njima potčinjenih kultura i na koji način su uspostavljale odnose između centra i periferije. Međutim, pojam diskurzivne dominacije brzo se proširio na sve odnose između kolonizatora i kolonizovanih, zbog čega su u ovu drugu grupu ubrajane sve polne i etničke grupacije koje nisu imale kulturnu samostalnost, a bile su marginalizovane i podvrgnute institucionalnoj represiji. Pošto su različite kulturne manjine počele da formiraju otpor prema agresivnoj političkoj, polnoj i rasnoj dominaciji, postkolonijalizam takođe predstavlja neslaganje s pasivnošću prema kulturnoj nadmoći simbolizovanoj u imperijama koje više nisu ni postojale. Roman Put ka Indiji pokazuje Forsterovo interesovanje za Indijskom kulturom koju je Velika Britanija kolonijalizovala. Put ka Indiji je istraživanje duhovnih i kulturnih kontrasta dveju kultura Istoka i Zapada.

Ključne reči: E. M. Forster, Put ka Indiji, postkolonijalna kritika, interkulturalizam.

THE PROJECTION OF COLONIALIZATION AND INTERCULTURALISM THROUGHOUT SYMBOLS IN FORSTER'S NOVEL A PASSAGE TO INDIA

Abstract

Imperialism emerged in the late 19th century. Europe's supremacy in various areas of life which led to the view that Europe is above other parts of the world that are uncivilized and culturally fell behind, and that needed to be civilized. This attitude led to negative phenomena such as racism – contesting the rights of other races and colonialism – conquering territories inhabited by people of other cultures. The world seen from an imperialist perspective was most often the one colonized by Europe, postcolonial research has criticized the way in which European colonial powers (especially England and France) created values of subordinate cultures and established relations between center and margins. However, the notion of discursive domination is spread quickly to all relations between colonizers and colonized, which is why this second group includes all gender and ethnic groups that did not have cultural independence, but were marginalized and subjected to institutional repression. As different cultural minorities began to form resistance to aggressive political, gender, and racial domination, postcolonialism also represents a disagreement with the passivity towards cultural supremacy which is symbolized in empires that no longer even existed. The novel *A Passage to India* represents Forster's interests in Indian culture, which was colonized by Great Britain. *A Passage to India* is an exploration of the spiritual and cultural contrast of the two cultures of East and West.

Keywords: E. M. Forster, *A Passage to India*, postcolonial critics, interculturalism.

UVOD

Put ka Indiji je jezikovni prikaz engleskog upravljanja Indijom, kao i optuživanje rasističkih stavova koje je imala engleska kolonijalna administracija.

Roman istražuje mnoge nepravde Imperije i način na koji je engleska kolonijalna sila ugnjetavala domorodačko indijansko stanovništvo. Izuzev lika iz romana po imenu Filding, niko od engleza ne veruje u Azizovu nevinost. Nije bilo ni malo sumnje da će Aziz biti proglašen krivim jer se više veruje rečima jedne Engleskinje nego rečima jednog Indijca.

Pored britanske kolonijalizacije, Forster prikazuje ispravne i ne ispravne ljudske interakcije. Roman *Put ka Indiji* govori o prijateljstvu. Prijateljstvo između Aziza i njegove engleske prijateljice gospođe Mur, koje započinje u gotovo mističnim okolnostima. Upoznaju se ispred džamije dok svetlost bleđi. Takva prijateljstva između Biranaca i Indijaca ne mogu trajati u žaru indijskog sunca niti pod pokroviteljstvom Britanskog carstva. Forster nas uvodi u umove likova svojim stilom pisanja poznatima kao tehnika toka svesti. Roman *Put ka Indiji* nudi uvid u to kako je carstvo vođeno. Na kraju, to je priča o nemoći i otuđenju. Ni prijateljstvo ni pokušajspajanja dveju kultura Istoka i Zapada ne uspevaju.

POSTKOLONIJALNA KRITIKA

Kada se postavi pitanje čime se danas bavi postkolonijalna kritika, onda se kao jedan od njenih prvih zadataka lako prepoznaje, a to je težnja da se razobliče stereotipi koje je zapadnoevropska kultura gradila o koloniziranim narodima.

Početke postkolonijalne kritike treba, nesumnjivo, tražiti u pedesetim i šezdesetim godinama kad su države koje su pripadale evropskim imperijama počele da se bore za nezavisnost. Kraj vladavine Francuske u Indokini, rat u Alžiru, kriza afričkog kolonijalizma, detronizacija kralja Faruka u Egiptu, samo su najvažniji događaji povezani s raspadom kolonijalnog poretka (Markovski i Bužinjska, 2009:606).

Prema poznavacima ovog vida moderne kritičke svesti prvo postkolonijalno mišljenje se može naći u radovima Frantza Fanona, koji je rođen na otoku Martinique, studirao u Francuskoj, a kao psihijatar delovao u Alžiru (Lešić, 2006:534). Svi se slažu da je tekst koji je pokrenuo postkolonijalizam bila Fanonova knjiga *Prezreni na svet* (1961), za koju je Žan – Pol Sartr napisao predgovor pun oduševljenja.

Njegove knjige *Crn lice, bele maske* (1952.), i *Prokleti na svetu* (1961.) smatraju se prvim rečitim kritičkim knjigama protiv kolonijalizma.

U njima je Fanon dokazivao da društveni pritisci koji dolaze iz bele, rasističke, kolonijalne kulture navode Afrikance da crnu boju svoje kože negativno određuju, zbog čega se kod njih javlja podsvesna težnja za identifikovanjem sa belim tlačiteljima: "na crno lice oni navlače belu masku".

Razmišljajući o ulozi pisca u zemljama pod kolonijalnim režimom, Fanon je izdvojio tri razvojne faze na osnovu kojih propituje evoluciju nacionalnog kulturnog identiteta:

u prvoj, kolonijalnoj fazi afrički pisac nastoji da asimilira kulturu kolonizatora; u drugoj, sentimentalnoj fazi on se nastoji osloboditi uticaja te kulture i naći vlastiti identitet u onome što smatra autentičnim i etničkim i rasnim "korenima" svoga naroda; u trećoj, revolucionarnoj fazi on postaje nacionalni borac, koji ide u narod, uči od njega i vodi ga u borbu (Lešić, 2006:535).

Dakle, Afrički pisci u početku prihvataju autoritet evropskih modela i nastoje stvoriti dela koja se po svemu uklapaju u evropsku književnu tradiciju. To je ono što teoretičari postkolonijalne književnosti nazivaju (Adopt phase) fazom usvanja, ambicija pisca je usmerena ka usvajanju evropske književne forme.

Međutim u drugoj fazi, oni teže da prilagode evropsku formu afričkom sadržaju i to je ono što se naziva (Adapt phase) faza adaptiranja. U trećoj, završnoj fazi dolazi do proklamacije kulturne nezavisnosti, što omogućuje da se forme ustanovljuju prema stvaralačkim potrebama samih afričkih pisaca, bez obzira na evropske norme koje su u tim normama implicirane. To se naziva (Adept phase) odnosno majstorska faza, u kojoj je kolonijalni pisac, majstor svoje forme.

E. M. FORSTER

Edvard M. Forster (Edward Morgan Forster, 1879. – 1970), britanski romanopisac, esejista, i društveni i književni kritičar. Njegova slava počiva na

njegovim romanima *Hovards End* (1910) i *Put ka Indiji* (1924) kao i na velikom broju kritika.

"Dugovečan, mada ne baš plodan kao romanopisac, E. M. Forster je doživio da u britanskoj javnosti zauzme mesto koje je pre njega držao Hardi, mesto opšte poštovanog patrijarha, britanskih romanopisaca. Koliko je ono bilo zasluženno teško je danas reći, jer odnosi vrednosti u ovom tako bliskom vremenu teško da ikome mogu biti potpuno jasni.

Forster je sigurno bio veći artista, veći majstor umetničkog zanata od Hardija, ali isto tako slabija umetnička ličnost" (Puhalo, 1976:310).

Edvard Morgan je bio jedino dete E. M. Levelin Forstera koji je po zanimanju bio arhitekta. Oba njegova roditelja su mu u detinjstvu poginula ostavivši mu nasleđe od osam hiljada funti. Ovaj novac mu je pomogao u životu i omogućio mu da sledi svoju ambiciju da postane pisac. Školovao se u Tonbridžu u Kentu, gde je pozorište dobilo ime po njemu.

Studirao je na Kembridžu gde je njegov intelekt bio dobro pripremljen i izložen mediteranskoj kulturi koja je bila mnogo slobodnija u poređenju sa engleskim načinom života.

Po završetku studija karijeru je započeo kao pisac; kao i Ajvi Kompton – Bernet on obrađuje edvardovsko doba; početak ovog veka, i život imućnih buržoaskih krugova, ali na drugačiji, pitomiji način.

Njegov je pripovedački postupak u osnovi tradicionalan, nešto između Tekerija i Dž. Eliotove, i ujedno između esejističkog i pričalačkog. Kako je sam izjavljivao, nije voleo "pričanje priče", i po tome spada u psihološko – analizatorsku liniju koju je zasnovao Henri Džejms.

Radnja kod njega znači malo, a unutrašnja preživljavanja i duhovni sukobi su daleko više. Forster želi da prenese čitaocu neke psihološko – moralne poruke (Puhalo, 1976:310).

U svom prvom romanu -"Gde se anđeli boje straha"-, koji je objavljen 1905. godine, pokazao je svoju zabrinutost da je ljudima potrebno da ostanu u bliskom kontaktu sa svojim korenima. Isti obrazac teme je primenjen u -"Najdužem putovanje"- (1907) u -"Hovards End"- (1910), što je motivirajuća priča o dve sestre koje žive u kući koja se zove Hovards End. Margaret se udaje za Henrija Vilcoka, biznismena i vraća ga u Hovards End. Hovards End je prvi uspešan roman Forstera.

Napisao je i roman -"Soba sa pogledom"- 1908. godine. Roman govori o letovanju grupe Engleza u Italju, u Firenci i sitnim doživljajima te sredine. Glavni lik u romanu je Lusi Haničrč (Honeychurch), mlada devojka iz imućne porodice, koja na početku romana deluje međeno i pobožno kako i samo njeno ime govori; ali u njoj postoje druge pobunjeničke mogućnosti, koje će se na tom letovanju probuditi.

Posrednici u tome su jedan mladi čovek i njegov otac, obojica ne rado viđeni u Lusinom otmenom društvu, jedan zbog političke naprednosti, drugi zbog nekonvencionalnog ponašanja. Lusi u vezu sa njima dolazi najpre slučajno, a zatim je svesno traži. Postepeno se, nesevnska toga, zaljubljuje u mladog čoveka, ali to nije samo zaljubljivanje već i otvaranje prema širim životnim i društvenim vidicima, prema slobodi, ličnoj samostalnosti, zrelosti.

U tom procesu posreduje i italijanska sredina, i priroda i ljudi pridajući joj takvu ulogu, Forster sledi onu tipičnu englesku tradiciju bekstva u prirodniju, i slobodniju sredinu, koja ide od Bajronovog vremena do naših dana.

Dakle to je roman mladalačke pobune i sazrevanja u buržoaskoj sredini. Forster se njime uključio, kao jedan od pionira, u poznatu antiviktorijansku pobunu, ali roman ima vrednosti nezavisno od toga.

Svojim objektivnim i jednostavnim pričanjem, kao i diskretnim humorom i finom ironijom u najboljem tekerijevskom maniru, Forster postiže utisak verodostojnosti događaja i ujedno vezuje čitaoca za svoju junakinju i za vrednosti za koje se ona bori i do kojih je njemu stalo, a da to nikad ničim ne iskazuje.

Godine 1911. Forster je objavio nekoliko kratkih priča s nepredvidivim tonom pisanja. To su "Nebeski omnibus" i "Večni ternutak". Tokom 1912 i 1913 putovao je u Indiju sa svojim bliskim prijateljem Sid Ros Masudom. Forster će ponovo posetiti Indiju 1920, gde je bio privatni sekretar maharadže. Njegova knjiga -"Put ka Indiji"- objavljena 1924. godine. Forster je za ovaj roman dobio i nagradu.

Slava koju je roman Put ka Indiji stekao zasnovana je na političkoj strani kolonijalizma, koja je za samog Forstera bila sporedna. Forster je bio liberal, moralno širokogrud, ali čvrsto zatvoren u granice buržoaske – liberalne ideologije, koja je i danas neformulisana ideologije većine Engleza. A toj ideologiji je strano i neshvatljivo svako kolektivno političko delovanje na osnovu političkog uverenja, naročito ako je revolucionarno.

Za Forstera je individua i njena sloboda alfa i omega svega (Oldos Haksli će takođe ovakve individue označiti kao alfa, omega, gama u svom romanu Vrli novi svet), i zato on društvene probleme gleda kao pitanja usklađivanja odnosa među pojedincima, ili u najboljem slučaju grupama pojedinaca uz dobronamernu želju da svi sačuvaju što veći u ličnu slobodu.

Takva ograničenost društvenog vidika nije samo kod Forstera izuzetna, već je svojstvena ogromnoj većini britanskih pisaca, među njima i Džojosu, Lorensu kao i Virdžiniji Vulf; razlika je samo u tome što je Forster takva gledišta iskreno i otvoreno ispovedao, dok su kod drugih implicitno prisutna a da to njima nije jasno.

PUT KA INDIJI

Roman je objavljen 1924. godine, kada su se pojavile pukotine u Britanskoj imperiji. Roman se usredsređuje na suđenje indijskom lekaru optuženom da je napao Engleskinju. Ovo je poslednji roman Forstera. Put ka Indiji je dobio pohvale ne samo zbog svoje kritike Britanske imperije, već i zbog stilske inovacije i filozofske gustine.

Jedan od razloga zbog kojih je Forsterov roman neverovatan je suđenje zbog napastvovanja bele žene. koje pokreće mrežu društvenih, političkih i kulturnih sila koje odzvanjaju širom Britanske imperije. To nesrećno suđenje služi kao probni kamen koji svojim delovanjem izvlači na površinu ružne strasti i dotad prikrivene antagonizme.

Zbog njegovih posledica, pokušaj približavanja Fildinga i Aziza završava u ćorsokaku, postavlja se pitanje da li je moguće ostvariti interkulturalnost u odnosu između Britanije i Indije.

Odgovor na ovo pitanje daje lik Hamidulah, koji kaže: "Ja samo tvrdim da je to moguće samo u Engleskoj" (Forster, 1947:13).

Autorov stav je da za stvarno približavanje dveju civilizacija treba više vremena i sporazumevanja kao i više humanosti.

Radnja romana je smeštena početkom 20. veka u Indiji, kada je Indija još uvek bila britanska kolonija, roman osporava tvrdnju da Britanci imaju pravo da kolonizuju Indiju. Britanski imperijalizam je bio nazvan britanskom "civilizacijskom misijom" ili, kao što stihovi Radjarda Kiplinga u pesmi "Breme belog čoveka" govore da su Britanci, superiorna, prosvetljena i naprednija rasa od neevropskih naroda, i stoga je njihova dužnost da "civilizuju" ove ljude, čak i upotrebom sile ako je potrebno.

Dakle u romanu Put ka Indiji Forsterova tema je odnos Britanije i Indije (tada kolonijalno zavisne), ali to se za njega pretvara u temu Indijaca i Britanaca, i još uže, obrazovanih i prosvetljenih Britanaca i Indijaca. Radnja romana se koncentriše oko odnosa dvojice pojedinaca, obrazovanog Engleza Fildinga, univerzitetskog nastavnika, i obrazovanog muslimanskog Indijca Aziza, lekara.

Forster nudi interkulturalizam kao rešenje za svaki konflikt, bilo da se radi o većem ili manjem konfliktu koji prerasta u ideologiju kao što je kolonijalizam (Lukač – Zoranić i Dazdarević, 2013:4).

Filding i Aziz su okruženi još nizom ličnosti, među kojima je stara gospođa Mur, predstavница životne mudrosti stečene godinama i donekle autorov glasnogovornik.

Gospođa Mur je prva koja iznosi simpatije prema Indijcima što se vidi po njenim rečima "Da, ja jesam vaša prijateljica - reče ona i stavi ruku na njegov rukav, misleći uprkos umoru kako je on šarmantan, kako je dobar i kako mu od srca želi da bude sretan (Forster, 1947:161).

Malo je onih pisaca koji su se usudili govoriti o onome o čemu se nije smelo misliti u datom vremenu a kamoli opisati jedan tok tako kompleksnog i skoro nemogućeg prijateljstva. Forster nas kroz svoj roman vodi u kolonijalnu Indiju, i opisuje prijateljstvo muslimana i hrišćana (Lukač – Zoranić i Dazdarević, 2013:4)

Forster pokušava da analizira odnos između ličnosti duboko duboko različitih po vaspitanju, sredini i nasleđenoj opštoj kulturi, u krajnjoj liniji odnos između dveju civilizacija, zapadne, liberalno – kapitalističke, i istočne plemensko – feudalne.

Analiza je zanimljiva, složena, i objektivna; ona ne ostaje samo na planu dnevne svetlosti, već se u nju upliću i mračne podsvesne sile, simbolizovane u Marabarskim pećinama kao i nejasnim događajima u u njima, iz kojih nastaje javni skandal. Na kraju romana ne saznajemo da li je Aziz napao Adelu ili nije, isto onako kako ne saznajemo na kraju romana Artur i Džordž Džulijana Barnsa, da li je Džordž kriv za ubijanje životinja ili ne, ili da li crnac u romanu Crnac sa Narcisa glumi da je bolestan ili je on zaista bolestan.

Bez obzira na kritiku Britanske imperije, Forsterov roman nastavlja da izaziva kontroverze, posebno u oblasti postkolonijalnih studija, oblasti posvećene proučavanju književnih, društvenih i političkih pitanja vezanih za bivše evropske kolonije. Neki kritičari tvrde da je Put ka Indiji još uvek zarobljen orijentalističkim stereotipima koje roman osuđuje.

Drugi se suočavaju sa Forsterovim isključenjem žena iz idealizovanih, iako krhkih, prijateljstava između muškaraca u romanu. Ovo isključivanje se smatra da je Britanska imperija bila ne samo rasistički sistem, već i patrijarhalni.

Forster je rekao:

"Kada sam počeo da pišem knjigu, mislio sam da je to mali most saosećanja između Istoka i Zapada, ali ova koncepcija je morala otići, moj osećaj istine zabranjuje bilo šta tako udobno". U ovom odbijanju "udobnih" rešenja za politička pitanja, Forsterov roman nam ne daje nacrt za bolji, srećniji svet. Umesto toga, Put ka Indiji nudi način razmišljanja kritički o našem odnosu prema svetu i našem odnosu prema sebi.

SIMBOLI U ROMANU PUT KA INDIJI

MOĆ

Pretpostavka da jedan narod ima pravo da dominira drugim, ono što su ljudi nazivali britanskom "civilizacijskom misijom", prožima ceo roman.

Britanska imperija je predstavljena kao fundamentalno rasistička institucija koja isključuje i potčinjava druge.

Međutim, roman je ambivalentan u pogledu indijskih težnji za nezavisnošću. Izgleda skeptično u pogledu indijskih težnji za nezavisnošću, kao i u pogledu ideje Indije kao nezavisne nacije: kako se zemlja sa toliko religiozne društvene različitosti može ujediniti pod jednom vladom? Da li je ideja o nacionalnosti jednaka kao ideja carstva? Da li postoji nešto izvan nacije i carstva, nešto što uključuje sve, bez obzira na rasu, religiju ili klasu?

PRAVDA I SUĐENJE

Ono što Forsterov roman čini jeste usredsređivanje na ono što se dešava sa uzvišenim zapadnim idealima kada se upletu sa moralno korumpiranom institucijom kao što je Britansko carstvo. Pojedini britaski kolonijalni administratori, kao što su Turton, MekBrajd i Roni Hislop, bore se između svoje žudnje da maltretiraju indijske domoroce i svoje obaveze da podrže finije aspekte britanske kulture i zapadne civilizacije.

Roman koristi priliku da Azizovim suđenjem pokaže kako pravda postaje zagađena institucijama, civilnom upravom, vojskom i sudskim sistemom britanskog carstva.

Postavljaju se pitanja, kako se komplikuje Azizova situacija činjenicom da je on indijac u Britanskoj koloniji?

Na koji način se njegovo ponašanje pogrešno tumači samo zbog stereotipa i načina na koji britanija percipira Aziza? Kako se Britanci ponašaju u danima koji su predhodili suđenju. Koja su prava britanskog pravosudnog sistema koja sprečavaju Britance da kazne Aziza bez suđenja?

RASA

U romanu Put ka Indiji, život Čandrapura, zapravo život u celoj Britanskoj imperiji je predstavljen belim Evropljanima sa jedne strane, i svima ostalima. Indijce nazivaju "orijentalcima", zastarelim rasnim izrazom koji se primenjuje na sve koji žive istočno od Evrope, od Turske pa sve do Kine. Orijentalci su stereotipno smatrani egzotičnim, senzualnim, pasivnim i zaostalim, za razliku od intelektualnog, civilizovanog, progresivnog zapadnjaka.

Tako su Orijentalci, kao što su Indijanci u Indiji, smatrani nesposobnim da sami vladaju, u suštini je trebalo da im Britanska imperija pomogne pri civilizovanju.

Čak i kada roman kritizira ovaj stereotip o orijentalcima ili orijentalizam uopšte, on sam po sebi nije potpuno slobodan od orijentalističkog stava. Pripovedač daje široke generalizacije o Orijentalcima, o njihovoj psihologiji i njihovoj seksualnosti, što pokazuje koliko je ukorenjen orijentalistički stav čak i u romanu koji je njima naklonjen (Forster, 1947: 13).

ROD

Pored rase, rod takođe deli kolonijalno društvo. Britansko kolonijalno društvo u Indiji, bilo je sastavljeno od administratora i njihovih žena koje su težile da pogoršaju ono što je najkonzervativnije i najtradicionalnije u engleskoj kulturi, uključujući tradicionalni stav prema ženama kao mnogo slabijem polu.

Stereotipna ideja je da Engleskinjama trebaju vitezovi u sjajnim oklopima da bi ih spasili od požude orijentalaca, tako Adela, kao Engleskinja, treba da bude spasena od Aziza od strane Engleza. Engleskinje takođe pokazuje svoju slabost time što pokazuju da su rasistički nastrojenije od muškaraca. Lik kao gospođa Turton nema koristi od obrazovanja svog muža.

Uprkos kritikama britanskog kolonijalnog stava prema ženama, Put ka Indiji nosi i seksualne stavove. U stvari, neki kritičari tvrde da su ženski likovi poput Adele i Azizove žene svedeni na pijune koji se razmenjuju između muškaraca da bi uspostavili odnose između muškaraca, isključujući jednake odnose između muškaraca i žena.

PRIJATELJSTVO

Suočen sa mehanizmom Britanskog carstva i zastrašujućim zadatkom igradnje indijske nacije, Put ka Indiji traži od nas da smatramo prijateljstvo rešenjem ovih neverovatnih složenih političkih pitanja.

Ono što roman čini zanimljivim je njegova iskrenost u pogledu svih prepreka sa kojima se likovi susreću u uspostavljanju prijateljstva, posebno Azizom i Fildingom, koji nisu u stanju da premoste svoje kulturne i političke razlike uprkos njihovoj naklonosti jedna prema drugoj. Značajno je to da Aziz smatra samo gospođu Mur i profesora Gadbola svojim istinskim prijateljima.

RELIGIJA

Monoteizam je danas raširen po celom svetu i njegovim verskim osnovama manifestuje se kroz hrišćanstvo, islam i judaizam (Lukač – Zoranić, 2018:50).

Religija ima važnu ulogu u romanu Put ka Indiji, deleći ne samo hrišćanske Britance od Indijanaca, već i deleći indijsko društvo iznutra. Dok je hinduizam većinska religija u Indiji, a islam najznačajnija manjina, druge indijske grupe koje se spominju u romanu uključuju šije, džaine i budiste. Roni Hislop opisuje odnos britanskog administratora prema svakoj religiji, uključujući hrišćanstvo, kao iracionalan sistem verovanja.

Po njemu, hrišćanstvo je korisno samo zato što pruža božansko opravdanje za britansku monarhiju, i ništa više. A mnoštvo religija u Indiji samo naglašava svoju zaostalost prema nekom poput Ronija. Roman, istražuje kako različite religijske tradicije, uključujući hrišćanstvo, hinduizam i islam, mogu pružiti bolji, inkluzivniji pogled na čovečanstvo. Ali nijedna religija se ne vrednuje nad drugima. Religioznost je postala manifestacija, slobode, povratka tradicionalnim vrednostima, i kolektivni osećaj poštovanja verskog uverenja (Lukač – Zoranić, 2018:50)

ŽIVOT, SVEST, EGZISTENCIJA

Roman Put ka Indiji postavlja pitanja: ako rasa, religija, kultura, nacionalnost, naša ljudskost nije ono što nas čini, ko smo mi? Šta smo mi? Zašto smo ovde? Roman Put ka Indiji nastoji da oblikuje ljudsko postojanje.

Gospođa Turton predstavlja jedan oblik romana u kojem deli ljude na engleske i indijske ljude. Neki kritičari su smatrali da hinduizam Gadbola oblikuje roman, ali kao što sam roman ističe, hinduizam je podeljen na različite sekte i kaste. Roman pokušava da se oblikuje kroz umetnost. Sam roman je eksperiment forme.

KONTRAST REGIJA

Put ka Indiji se iznova i iznova okreće Indiji kao zemlji koja je tako ogromna, toliko raznolika i toliko egzotična da je ne može shvatiti slabašan ljudski um. Indija je u suprotnosti sa Engleskom, koja je predstavljena kao malo, šarmantno ostrvo koje vas ne preplavljuje svojim urednim dolinama i jezerima. Osim Marabarskih Pećina – a one su udaljene dvadeset kilometara – grad Čendrapor nema da pokaže ništa osobito. On se prostire milju ili dve duž obale reke Gangesa, koja ga više izniči nego pere, i jedva se razlikuje od đubrivog nanosa što ga reka tako obilno ostavlja. Prema reci se ne spuštaju nikakve stepenice za kupanje, pošto se Ganges u tome delu slučajno ne smatra za svetu reku; ustvari ništa nije okrenuto prema reci, a čaršije zatvara široki i nestalni izgled reke. Ulice su bedne, hramovi neugledni, pa iako postoji nekoliko lepih kuća, one su sakrivene u baštama, ili u dnu uličica čija prljavština odbija svakog osim pozvanog gosta.

Engleska je domaća i poznata; Indija je nepoznata i čudna. Engleska je moderna, progresivna, civilizovana; Indija je primitivna i beskrajno civilizovana, noseći ruševine brojnih drevnih i modernih civilizacija.

U romanu, čak i indijski likovi imaju problema da shvate o čemu se radi u Indiji. Misteriozne Marabarske pećine zazuima Indiju u celini: entitet koji je svakako izvanredan, ali o kome se ne može reći mnogo. Sam roman izgleda razdvojen između zagovaranja bogate istorije Indije i omalovažavanja njene raznolikosti.

DŽAMIJA, PEĆINA, HRAM, I VREME

Roman nije podeljen samo na poglavlja već je podeljen i na tri dela pod nazivom " Džamija", "Pećina", i " Hram". Delove takođe karakterišu vremenske prilike. "Džamija" se odvija tokom hladnog vremena, "Pećina" za vreme toplog vremena, i "Hram" tokom kišne sezone.

U prvom delu "Džamija" Aziz daje reference o arhitekturi džamije, kao mesto gde se ljudi susreću bez obzira na njihove funkcije. Poput hladnog vremena, ljudi su uglavnom mirni i prijateljski nastrojeni.

Deo "Pećina" sadrži vrhunac romana. Za vreme vrućeg vremena, emocije su zapaljene, i čini se da niko ne razmišlja racionalno. Kao što je shvatanje života gospođe Mur uplašeno njenim iskustvom besmislenosti u pećini. Čitava zajednica Čandrapor se okreće naglavačke jer neredi i nemiri okružuju suđenje.

Na kraju odeljak "Hram" pokušava da ispere kaos odeljka "Pećina" svojim kišama. U skladu sa hinduističkim motivom hrama, poglavlje slavi hinduističko načelo jedinstva svih stvari sa Godbolom na festivalju Gokul Aškami, i pruža nam vrlo labavo pomirenje Fildinga i Aziza.

ZAKLJUČAK

Put ka Indiji započinje i završava se pitanjem da li je moguće da Englez i Indijac ikada budu prijatelji, u kontekstu Britanskog kolonijalizma. Forster koristi ovo pitanje kao okvir za istraživanje opšteg pitanja britanske političke kontrole Indije na ličnom nivou, kroz prijateljstvo Aziza i Fildinga. Na početku romana Aziz prezire Engleze, želi samo da ih komično razmotri ili potpuno zanemari. Ipak, veza koju oseća prema gospođi Mur otvara mogućnost prijateljstva sa Fildingom. Kroz prvu polovinu romana Filding i Aziz predstavljaju pozitivan model liberalnog humaniza. Forster sugerše da Britanska vladavina u Indiji je mogla biti uspešna kad bi se samo Englezi i Indijci odnosili jedni prema drugima kao što se odnose Aziz i Filding jedan prema drugom., kao dostojni pojedinci koji se povezuju putem otvorenosti, inteligencije i dobre volje. Aziz i Filding pate od tendencija njihovih kultura, indijske i engleske zajednice ih razdvajaju međusobnim stereotipima.

Roman Put ka Indiji istražuje pojavu Indijskog nacionalizma u suprotnosti sa britanskom imperijalnom vladavinom. Roman se odvija u Britanskoj Indiji posle Prvog svetskog rata i ilustruje rastuće tenzije između Britanskog carstva i kolonijalnih podanika. Forster koristi Put ka Indiji i kritikuje percepciju rasne superiornosti koju mnogi narodi usvajaju kao potvrdu nacionalističkog ponosa i kao opravdanje za imperijalizam.

Iako Forster koristi Indiju i Veliku Britaniju kao glavne primere destruktivnog nacionalizma, kritike u njegovom romanu odnose se na sve nacije u dvadesetom veku

čiji je nacionalizam pokrenuo Veliki rat. Forsterov roman i oštra kritika nacionalizma nagoveštavaju skoro izbijanje najrazornijeg rata na svetu, izazvanog nacionalizmom: Drugi svetski rat.

Forsterova konačna vizija mogućnosti englesko – indijskog prijateljstva je pesimistična, ovakvo se prijateljstvo može ostvariti samo nakon oslobođenja Indije. Na kraju romana Forster prikazuje da je ovakvo prijateljstvo moguće, ali da je za ovakvo prijateljstvo dveju različitih kultura potrebno još vremena.

BIBLIOGRAFIJA

1. Markovski, Pavel, Bužinjska, Ana. (2006). Književne teorije XX veka, Službeni glasnik.
2. Lešić, Zdenko. (2007). Suvremena tumačenja književnosti i književno kritičko nasleđe XX veka, Sarajevo.
3. Puhalo, Dušan. (1976). Engleska književnost XIX-XX veka (1832-1950), Beograd.
4. Forster, E.M. (1947). Put ka Indiji, Izdavačko preduzeće srbije, Beograd.
5. Lukač – Zoranić, Amela i Dazdarević, Samina. (2013) Forsterova postkolonijalna interkulturalnost, Univerzitetska misao, Novi Pazar.
6. Lukač – Zoranić, Amela. (2018) We and the Others, Forum za etničke odnose, Beograd.

RESUME

The aim of this paper is to show throughout symbols in Forster's novel *A Passage to India* colonialism, empire, and the way in which English colonial force oppressed indigenous Indian population, as well as interculturalism between English and Indian culture. Forster shows that interculturalism among two cultures is possible but it takes time. Aziz is young Muslim who meets Mrs. Moore in front of Mosque, and this is the first moment where we have interculturality. Such friendship was not possible due to the political situation which condemned Europeans who make any contact with Indians through trade, marriage and any other way; they were sanctioned in civil services. Forster suggests interculturalism as solution for conflict through the symbolic dimension which gives dynamic to his work and preoccupation with social problems between two cultures.